

ЛІТЕРАТУРА

1. Правила бухгалтерського обліку уповноваженими банками України обмінних операцій в іноземній валюті та банківських металах. Затверджені Постановою Правління НБУ від 16 грудня 1998 р. // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. — 1999. — Вип. 1. — С.10.
2. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку: Пер. з англ. / За ред. С.Ф. Голова. — К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 1998. — 736 с.
3. *Примостка Л.О.* Банківський менеджмент. Хеджування фінансових ризиків: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 1998 — 108 с.

О. В. НЕБИЛЬЦОВА, асистент

СИСТЕМА МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Аналіз взагалі є методом дослідження процесів та явищ, за яким об'єкт дослідження розділяється на складові частини для докладного вивчення кожної з них.

Аналіз має власну систему прийомів дослідження, які дають змогу обрати найефективніший шлях до обраної мети з найменшими витратами часу та затратами праці.

Теорія економічного аналізу визначає метод як систему прийомів та принципів комплексного, безперервного дослідження динамічного розвитку економічних явищ, які дають можливість розкрити тенденції та закономірності, чинники і резерви їх розвитку.

Серед особливостей, що притаманні методу економічного аналізу, традиційно виділяють такі:

- використання систем інформації та системи показників при аналізуванні та оцінюванні діяльності;
- залучення методів та прийомів інших наук для поглиблення дослідження;
- взаємопов'язане вивчення впливу чинників на показники діяльності та розкриття взаємозв'язку між ними;
- конкретизація дослідження в часі та просторі;
- систематичне вдосконалення прийомів та способів аналізу відповідно до його завдань.

Вивчення комерційної та фінансово-господарської діяльності, фінансового стану підприємства здійснюється за допомогою методів економічного аналізу, які поділяються на різні групи. Зок-

рема, такі автори як М.І. Баканов, А.Д. Шеремет, М.Г. Чумаченко, Ф.М. Зав'ялов розрізняють їх на традиційні та математико-статистичні методи.

До традиційних методів відносять групування, середні та відносні величини, індекси, елімінування, балансовий. З огляду на те, що вони є, як правило, запозиченими з інших наук, обґрунтованішою може вважатись класифікація, запропонована Ю.А. Григор'євим, у якого видовими групами є: логічні, статистичні та економіко-математичні методи.

До логічних належать: деталізація, порівняння, елімінування, узагальнення.

Деталізація являє собою розчленування процесу, показника або чинника на окремі етапи або складові частини. Цей прийом дає можливість більш поглиблено вивчати об'єкт аналізу, визначати важливість кожного окремого процесу, етапу, чинника або показника, які є складовою об'єкта дослідження. Розчленування об'єкта на елементи або етапи здійснюється за певними ознаками. Так, при аналізі експортно-імпортних операцій показник обсягу експорту та імпорту за звітний період деталізується за кварталами року. Цей же показник вивчається в розрізі країн експортерів та імпортерів, видів поставок, за товарними групами та за окремими товарами.

Порівняння — прийом, який дає можливість охарактеризувати об'єкт дослідження через інший однорідний об'єкт, що приймається за базу порівняння. Основними видами порівняння є: порівняння показників звітного періоду з показниками попередніх звітних періодів; індивідуальних показників із середніми; порівняння показників роботи об'єкта дослідження з показниками роботи однотипних об'єктів. Необхідною умовою застосування цього методу є забезпечення порівняльності показників, що досліджуються.

Елімінування — логічний прийом, який застосовується для визначення ступеня впливу змін величини окремих чинників на відповідний економічний показник. Необхідною умовою для його застосування є наявність функціонального, а не кореляційного зв'язку між чинниками та показниками, які досліджуються. Зокрема, експортна виручка визначається такими чинниками, як кількість, ціна, структура, курс іноземної валюти, якою здійснюються розрахунки.

Узагальнення — логічний прийом, зворотний деталізації, який дає змогу із сукупності різноманітних показників і чинників вибрати основні, що найбільше впливають на економічні результати діяльності підприємства.

Методи економічної статистики, які застосовуються при аналізі, охоплюють: групування, відносні та середні величини, індекси, ряди динаміки.

Групування застосовується для вивчення зв'язків та взаємозалежностей між показниками та чинниками, що вивчаються. За допомогою цього прийому об'єкти дослідження об'єднуються за певними ознаками в групи та підгрупи, що дає можливість встановити певні закономірності та тенденції. З допомогою групування, зокрема, визначається залежність швидкості обороту коштів в експортних або імпорتنих операціях від умов поставок, форм та видів розрахунків і платежів.

Відносні величини у формі коефіцієнтів та процентів застосовують для аналізу характеристики інтенсивності та частоти явищ, що вивчаються; для визначення структури експорту та імпорту; для характеристики змін, які відбулись за певний період у зовнішньоторговельній діяльності.

Середні величини являють собою узагальнюючі кількісні характеристики однорідних явищ за певною визначеною ознакою. При вивченні зовнішньоекономічної діяльності підприємств середні величини використовуються для визначення середніх темпів зростання та приросту експортно-імпорتنих операцій, для розрахунку середньої швидкості обороту коштів та їх середніх залишків, для розрахунку середніх цін, курсів обміну валют.

Індекси широко застосовуються в аналізі для характеристики змін експортно-імпорتنих операцій в часі, для визначення рівня змін їх обсягу за вартістю та фізичним обсягом, для характеристики зміни цін та курсів валют. Залежно від мети дослідження, застосовуються індекси вартості, фізичного обсягу, цін. Для більш комплексного визначення характеру впливу в цій статті запропоновано новий індекс — індекс курсу іноземної валюти та наведена формула для його розрахунку.

Ряди динаміки застосовуються для характеристики розвитку операцій за ряд періодів. При аналізі використовуються всі елементи динамічного ряду: абсолютні рівні, зростання та прирости, коефіцієнти і темпи зростання та приросту.

В економічному аналізі дедалі ширше застосовуються різні математичні методи: економетричні, математичного моделювання та програмування, інтегральний метод, методи теорії ймовірності та економічної кібернетики, евристичні та графічні методи. Це пов'язано, з одного боку, із зростаючою математизацією суспільних наук, а з іншого, з потребами виявляти на підприємствах не

тільки прямі залежності між різними показниками, а й непрямі, дію яких аналітично можливо виразити тільки на великій кількості даних.

Розглянуті вище прийоми та методи, які доцільно застосовувати при аналізі експортно-імпортних операцій, систематизовані в таблиці.

Таблиця

ОСНОВНІ ПРИЙОМИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Прийоми	(6)	(1)	(5)	(4)	
	1	2	3	4	5
Логічні:					
деталізація	+			+	+
порівняння	+	+	+	+	+
елімінування	+	+	+	+	+
узагальнення (зведення)	+				+
Статистичні:					
відбір (групування) показників	+	+	+	+	+
відносні величини					
середні величини	+	+	+		+
індекси	+	+	+	+	+
динамічні ряди	+				+
балансовий	+	+	+	+	
Математичні:					
векторно-метричний	+	+	+		
кореляційний і регресивний аналіз		+	+		+
програмування (лінійне, динамічне, випукле)		+	+		+
методи теорії ймовірності					
методи економічної кібернетики					
інтегральний метод			+		
симплексний	+				
моделювання					
графічний	+	+	+		+

Що стосується зарубіжних джерел, то в американській економічній літературі, наприклад, відсутні спеціальні теоретичні дослідження, в яких систематизовано були б викладені ті прийоми економічного аналізу, які застосовуються. Певної уваги заслуговує практика групування аналітичних методів за етапами прийняття управлінських рішень, причому основна увага приділяється економіко-математичним методам та технічним прийомам, а не традиційним аналітичним. І це не означає, що вони не застосовуються взагалі.

Аналіз прийомів, наведених у таблиці, свідчить про те, що не всі вони можуть бути застосовані в сучасних умовах і не всі відповідають інформації про розмір, склад та структуру експортно-імпортних операцій підприємств. Серед основних прийомів економічного аналізу, які пропонуються різними авторами, визначені такі, які доцільно застосовувати для аналізу експортно-імпортних операцій (таблиця, графа 5).

Одним з найчастіше застосовуваних є індексний метод, оскільки з його допомогою можливо виявити вплив різноманітних чинників на сукупний показник, що вивчається.

Він базується на відносних показниках, які виражають відношення рівня явища до його рівня в минулому періоді або до рівня аналогічного явища, яке приймається за базу. Будь-який індекс розраховується зіставленням порівнюваного рівня з базисним.

Для характеристики динаміки змін реалізації взагалі в економічній літературі (авторами Є.В. Довгополовим, В.І. Рибіним, Ю.А. Григор'євим, А.Ф. Мухіним) пропонується розраховувати ряд індексів — фізичного обсягу, структури, кількості, цін. Їх можна також застосовувати для аналізу експортно-імпортних операцій. Але, оскільки розрахунки за такими операціями проводяться, в основному, в іноземній валюті, то при використанні таких індексів не береться до уваги такий істотний чинник, як зміна курсу іноземної валюти.

Щоб усунути такий недолік, при аналізі експортно-імпортних операцій раціонально використовувати індекс зміни курсів іноземної валюти, а в розрахунок індексів обсягу, структури, кількості та цін ввести показник курсу іноземної валюти. Узагальнена характеристика запропонованих індексів подається на схемі.

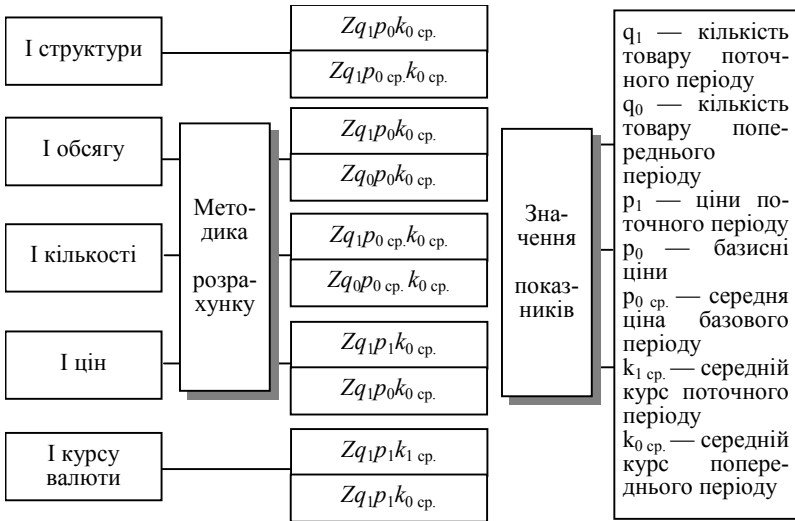
Необхідно також зауважити, що індекс фізичного обсягу є синтезованим показником індексів кількості та структури. А сума впливу чинників кількості та структури є величиною зміни обсягу.

З упровадженням у методику розрахунків динаміки експортно-імпортних операцій чинника зміни курсів іноземних валют, формула для розрахунку середньої ціни за попередній період матиме такий вигляд:

$$C_{\text{ср.}} = \frac{Zp_0 q_0 k_{\text{ср.}}}{Zp_0 q_0}$$

Значення показників, які застосовуються в наведеній формулі також подаються на схемі.

ІНДЕКСИ, ЯКІ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНІ ОПЕРАЦІЇ



Аналіз змін, які відбуваються на підприємстві під час здійснення експортних та імпорتنих операцій, доцільно проводити за рік. До того ж, з погляду оперативного аналізу та реагування на зміну чинників раціонально проводити аналіз за імпортними та експортними операціями окремо.

Наведені методи аналізу на різних етапах прийняття управлінських рішень дають змогу підприємствам поліпшити оперативне управління та підвищити швидкість реагування на чинники, які впливають на структуру, обсяги експортно-імпорتنих операцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа. — М.: Финансы и статистика, 1997. — 416 с.
2. Григорьев Ю.А. Учет, анализ и контроль внешнеэкономической деятельности и валютных операций. — М.: Паимс, 1993. — 206 с.
3. Григорьев Ю.А., Петрачков Л.М. Анализ хозяйственной деятельности во внешней торговле СССР. — К.: УМКВО, 1988. — 69 с.
4. Мельничук Г.М. Анализ хозяйственной деятельности в промышленности. — К.: Выща шк., 1990. — 318 с.
5. Теория анализа хозяйственной деятельности / В.В. Осмоловский, В.И. Стражев и др. — Минск.: Вышэйшая шк., 1989. — 350 с.

6. Экономический анализ хозяйственной деятельности социалистических предприятий / Е.В. Довгополов, В.И. Дворацкий, И.В. Мухин и др. — К.: Выща шк., 1978. — 416 с.

С. І. КОБАЧ, аспірантка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ ТИМЧАСОВИХ ПРАЦІВНИКІВ У САДІВНИЦТВІ

Організація розрахунків з оплати праці є досить важливою і складною ділянкою облікової роботи економічної служби будь-якого підприємства, особливо ж сільськогосподарського. Це значною мірою зумовлено сучасним станом підприємств аграрного сектора АПК як суб'єктів господарювання та сезонністю сільськогосподарського виробництва, що особливо характерно для рослинництва. Ці два чинники істотно впливають на організацію розрахунків з оплати праці, їх документальне оформлення.

Щодо сезонності сільськогосподарського виробництва, то відповідно до Роз'яснення ГДПІ України №10-214/10-3992 «сезонними признаються роботи, які в силу природних та кліматичних умов виконуються не повний рік, а протягом певного періоду (сезону), що не перевищує шести місяців». Перелік сезонних робіт у сільському господарстві затверджено Постановою КМУ № 278 від 28.03.1997 р., в якій до сезонних робіт віднесено і роботи в садівництві.

Сезонність сільськогосподарських робіт у садівництві зумовлює залучення до їх виконання тимчасових працівників. Крім того, необхідно вказати на специфіку залучення тимчасових працівників у цю підгалузь рослинництва, особливо на збирання врожаю. Є дві групи тимчасових працівників: 1) ті, що працюють за договором із сільськогосподарським підприємством; 2) ті, що працюють без договору, як правило, на збиранні плодів і ягід з подальшим продажем частини зібраного врожаю робітникам за реалізаційними цінами, так званий «самозбір». Необхідність залучення до збирання врожаю тимчасових працівників, у тому числі на умовах «самозбору», пов'язана з обмеженим строком збирання плодів і ягід (деяких культур — 20—25 днів) і низьким рівнем механізації процесу збирання врожаю.

При розрахунках з оплати праці тимчасових працівників, що працюють за договором, первинним документом з обліку затрат праці і виконаних робіт є «Обліковий листок праці і виконаних